

ZAMONAVIY JURNALISTIKA KASBINING DOLZARB MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Ko'chkarov Shoxrux

O'zbekiston Jurnalistika va Ommaviy axborot
Kommunikatsiyalari universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Bugunning talabiga javoban jurnalistika umuman o'zgardi. Sababi jurnalistika jamoat manfaatini hamma narsadan ustun qo'yish uchun mo'ljallangan va ma'lumot to'plash va baholash uchun maxsus usullardan foydalanadi. Bugungi ilmiy ish orqali jurnalistikaning kasb sifatida rivojlanishi, jurnalistika kasbining zamonaviy xususiyatlari va ularning turlari, kasbning bugungi kunda ommalashish sabablari, jahon siyosatida tutgan o'rni, kasb sifatidagi ahamiyati ilmiy ishimizning qisqacha annotatsiyasi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: *Jurnalistlarning kasbiy afzalliklari, jurnalistika kasbidagi eng muhim o'zgarishlar, 2007-yil iyun oyida Daniyaning "Xalqaro ommaviy axborot vositalarini qo'llab-quvvatlash" nodavlat tashkiloti treningi.*

АННОТАЦИЯ

Журналистика полностью изменилась в ответ на требования сегодняшнего дня. Это связано с тем, что журналистика призвана ставить общественный интерес превыше всего и использует специальные методы сбора и оценки информации. Развитие журналистики как профессии через современную научную работу, современные особенности профессии журналиста и их виды, причины популярности профессии сегодня, ее место в мировой политике, ее значение как профессии – это краткая аннотация нашего научная работа.

Ключевые слова: *Профессиональные преимущества журналиста, важнейшие изменения в профессии журналиста, тренинг датской общественной организации «Международная поддержка СМИ» в июне 2007 г.*

KIRISH

Jurnalistning kasbi aniq bilimdan tashqari, ijodiy fikrlash, g'ayrioddiy g'oyalar va dadil qarorlar mavjudligini nazarda tutadi. Har qanday ijodiy kasbning zamirida iste'dod yotadi, uning yo'qligi o'rnini bosa olmaydi. Jurnalistikada - vokal san'atida bo'lgani kabi: ovoz yo'q va hech narsa yordam bermaydi - na notalarni bilish, na mikrofon. Jurnalistika, garchi eng qadimgi kasblarning ikkinchisi bo'lsa ham, hali ham izchil va umume'tirof etilgan nazariyaga ega emas. Bugun ham jurnalistika

nimaligini yaxshi bilmaymiz. Ijtimoiy ong shakli va hayotni o'zgartirish vositasi? Adabiyot, rasm, musiqa, me'morchilik, teatr va kino kabi, qanday san'at? Yoki adabiyotga she'riyat, dramaturgiya, nasr va badiiy tarjima kabi o'ziga xos tushuncha sifatida kiradimi? Ko'plab nufuzli olimlarning jurnalistikaning nazariy muammolariga bag'ishlangan asarlari o'zining barcha ahamiyati va teranligiga qaramay, o'zaro qarama-qarshiliklarni o'z ichiga oladi va, afsuski, qo'yilgan savollarga to'liq javob bermaydi. Boshqacha aytganda, jurnalistika axborot tayyorlash san'atidir. Ammo oshpazlik idishlarini tayyorlashdan farqli o'laroq, o'zingizni pishirish kitobi va yarim tayyor mahsulotlar bilan qurollantirish yetarli emas. Bizga yangi ovqat kerak, ya'ni ma'lumot, agar siz yangi bo'lmagan holda foydalansangiz - idish yoqimsiz bo'lib chiqadi. Axborotning yangiligidan tashqari, uning adolatliligi va obyektivligi haqida ham g'amxo'rlik qilish kerak. Siz hozirgi o'quvchini alday olmaysiz. Axir, gazeta ochib, jurnalistik tekshiruvlar, achchiq yangiliklar yoki so'nggi yangiliklar to'plamini o'qish har doim yoqimli.

Shunga qaramay, jurnalistika mahorat va amaliyotni talab qiladigan hunardir. Har bir firibgar ham jurnalist, to'g'rirog'i, yaxshi, to'g'ri jurnalist bo'la olmaydi. Jurnalistikada axborot bilan ishlash qobiliyati, so'zni o'zlashtirib olish va atrofda sodir bo'layotgan voqealarni xolisona ko'rib chiqish qobiliyati muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Jurnalistlarning kasbiy afzalliklari (birinchi navbatda, media-mahsulotni tahririyat tashkil etish) qisman kamchiliklarga aylandi. Aynan tahririyat tuzilmasi "inertial moslashuv" effektini yaratdi, buning natijasida iste'molchilarning xatti-harakatlaridagi o'zgarishlarga qaramay, ommaviy axborot vositalari aloqaning eski shakllarida, diskret ishlab chiqarishning an'anaviy usulida turib olishda davom etdi va interaktivlikni e'tiborsiz qoldirdi.

1844-yilda aylanma matbaa joriy etilgandan so'ng (bu tahririyatlarni, ommaviy axborot vositalarini, reklamani, auditoriya bilan aloqalarni va boshqalarni o'zgartirgan) jurnalistika kasbidagi eng muhim o'zgarishlar 20-asrda sodir bo'ldi:

- real vaqt rejimida signallarni qabul qilish uchun eshittirish texnologiyalari va qurilmalarini yaratish va rivojlantirish, teleradioeshittirishning paydo bo'lishi, shuningdek, audio va audiovizual eshittirish vositalariga xizmat ko'rsatuvchi jurnalist kasbi variantlari;

• qog'ozga yaqin o'lchamdagi tekis, ko'chma ekranlarni, shuningdek, mobil versiyada ham teleko'rsatuv, ham video kontentni ko'rish imkonini beradigan ekranlarni yaratish va ommaviy ishlab chiqarish;

• global internetning paydo bo'lishi va iste'molchilarning xatti-harakatlarini o'zgartirish, ommaviy axborot vositalarining muhim qismini internet aloqasining u yoki bu versiyasi bilan almashtirish imkonini beradigan bunday aloqa va vizual taqdimot protokollarini yaratish;

• ma'lumotlarni uzatish simsiz tarmoqlarini, portativ va yetarlicha avtonom kirish qurilmalarini yaratish, foydalanuvchiga qayta zaryadlanmasdan media iste'mol qilish uchun yetarli vaqtni berish (akkumulyatorlar va batareyalarni yaxshilash);

• shifrlash, kirishni nazorat qilish, onlayn xaridlar uchun masofaviy to'lov va boshqalar uchun samarali protokollarning paydo bo'lishi – bularning barchasi raqamli kontentni sotish imkonini beradi.

Istisnosiz, bu texnologik holatlarning barchasi jurnalistikaning mavjudligi va faoliyatini shakllantirishda davom etadi, shu bilan birga uning mohiyatini butunlay o'zgartiradi. Ijtimoiy sharoitlar, jumladan, iqtisodiy holatlar ham jurnalistlik kasbining muhim omili bo'lib qolmoqda; ammo, texnologiklardan farqli o'laroq, ular global emas, balki mahalliy - o'ziga xos jamiyat, o'ziga xos siyosiy madaniyat bu erda global tendentsiyalardan ko'ra ko'proq ta'sir qiladi. O'zini jurnalist deb hisoblamoqchi bo'lgan (va bo'lmoqchi) odamdan hozir talab qilinadigan va talab qilinadigan kasbiy kompetensiyalar, ko'nikma va malakalar majmui o'zgarimoqda, lekin bu o'zgarishlarning ahamiyatini bo'rttirib bo'lmaydi. Nihoyat, jurnalistikaning tashkiliy shakllari hozir o'zgarishlarning eng "qaynoq zonasida" turibdi: ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar tarixan shakllangan shakllarni o'zgartirish zaruratini tug'dirmoqda; texnologiya jurnalist va muharrirning ish tartib-qoidalariga tubdan aralashadi; kompetensiyalarning tarkibi ko'p holatlarga qarab tubdan o'zgartiriladi.

Jurnalistikaning "tarmog'i" hali ham o'zboshimchalik bilan: ha, ommaviy axborot vositalarini iste'mol qilishning kamida 50 foizi Internet bilan bog'liq, ammo bu iste'molning muhim qismi tarmoqni yetkazib berish usuli sifatida ishlatadi - kontentni ishlab chiqarish, uning brendi, qadoqlash an'anaviy, tarmoqdan tashqari protokollar va protseduralar doirasida amalga oshiriladi.

2007-yil iyun oyida Daniyaning "Xalqaro ommaviy axborot vositalarini qo'llab-quvvatlash" nodavlat tashkiloti Somali Jurnalistlari Milliy uyushmasi bilan hamkorlikda tanlangan somali jurnalistlariga o'zlarining kasbiy mahoratlarini oshirish va Somalidagi mojarolarni hal etishni rivojlantirishga ko'maklashish uchun mojaroga sezgir jurnalistika bo'yicha treninglar o'tkazdi. Tayyorgarlik Keniya

ommaviy axborot vositalari bosim ostida, Somalidagi mojarolar pasaygan va potentsial barqarorlik davrida 19-25 iyun kunlari bo‘lib o‘tdi. O‘quv dasturida 17 nafar somalilik jurnalist ishtirok etdi. Dastur yakunida kelgusi bir necha oy davomida “Jamoat hisoboti” deb nomlanuvchi hamkorlikda hisobot berish amaliyoti orqali treningni davom ettirish taklif etildi. Keyinchalik Somalida to‘liq miqyosdagi zo‘ravonlik mojarosining qayta boshlangani sababli bu rejadan voz kechildi. Dunyoning eng qashshoq davlatlaridan biri bo‘lgan Somalida 1991-yildan beri faoliyat yurituvchi markaziy boshqaruv mavjud emas. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Gumanitar masalalarni muvofiqlashtirish boshqarmasi (OCHA, 2007 yil may) ma’lumotlariga ko‘ra, 400 000 dan ortiq odam shaharni tark etgan va 800 dan ortiq kishi halok bo‘lgan.

Jurnalistika va jurnalistning zamonaviy inson hayotidagi o‘rni haqidagi savol juda muhim bo‘lib tuyuladi. Jurnalist, albatta, OAV uchun matnni, aniqrog‘i media-matnni yaratuvchisidir, ammo bugungi kunda media-matn badiiy film, reklama roligi, o‘yin namoyishi yoki birlashtirilgan fotosurat bo‘lishi mumkin. Shuning uchun ham bugungi kunda jurnalistikaning boshqa yozuvchilik kasblaridan nimasi bilan ajralib turishini tushunishimiz kerak. Mening fikrimcha, jurnalistikada asosiy narsa haqiqatga, voqelikning real voqealariga tayanishdir. Jurnalist - bu har doim haqiqatan ham mavjud bo‘lgan “xom ashyo” bilan, ya’ni voqea voqealari bilan ishlaydigan adabiy xodim.

Jurnalistikaga jamoat manfaati sifatida qarasaq, kasbning jamiyatga ko‘rsatayotgan xizmatlariga qarashimiz kerak. Daromadlilik jurnalistikaning asosiy maqsadi emas, ishonchli, tasdiqlangan ma’lumot ishlab chiqarish, voqealarni tahlil qilish esa demokratik jamiyatning adekvat ishlashi uchun zarur xizmatlardir. Yaxshi jurnalistikadan foydalanish mumkin bo‘lib qolar ekan, u arzonroq ishlab chiqarilar ekan (texnologiya tufayli) va muqobil moliyalashtirish manbalari yoki yangi biznes modellari orqali qo‘llab-quvvatlanar ekan, media-biznesning an’anaviy shakllari inqirozi va jurnalistik tahririyat faoliyatiga ta’sir qilmaydi. Jamiyat manfaati. Salbiy va jurnalistika faoliyat sifatida jamiyat nuqtai nazaridan haqiqiy inqirozga uchramaydi. Jahon miqyosida u yoqda tursin, AQShda jurnalistika sifati qanchalik pasayganini empirik tarzda baholash qiyin. Shu bilan birga, an’anaviy axborot tashkilotlariga iqtisodiy sharoitlarning bosimi ba’zi hollarda jurnalistik asarlarni ishlab chiqarishda sifat mezonlarining xiralashishiga olib kelganligi haqida ko‘plab belgilar mavjud: kamroq sarlavhalar uchun muxbirlarning kamligi, matn va hikoyalarda kamroq nuqtai nazar, kamroq faktlar tasdiqlansa, hikoya qilish sifati ham pasayib ketdi (Pew, 2012). Agar bu tendentsiya davom etsa, jurnalistika inqirozini

belgilaydi. Biroq, professional yangiliklar sifatining pasayishi kuzatilayotgan bo'lsa ham, bu salbiy ta'sir hozirda jurnalistikaning fuqarolik jurnalistikasi va data jurnalistikasi kabi yangi shakllarining paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan qisman qoplanadi.

An'anaviy jurnalistlarning noroziligi tushunarli bo'lsa-da (kim kamroq pul va kamroq o'quvchi va tomoshabin uchun ko'proq ishlashni xohlaydi?), qancha jurnalistlar yangi texnologiyalar o'zlari uchun taqdim etayotgan imkoniyatlarni o'chirib, ixtiyoriy va saxovatlikdan voz kechishlarini ko'rish juda achinarli. Yordam faol fuqarolar - tomoshabinlarga yaxshiroq mahsulotni taklif qilish uchun ular bilan hamkorlikning yangi shakllari nuqtai nazaridan harakatga rahbarlik qilish to'g'ri bo'lar edi.

Ushbu professional mudofaa strategiyasiga amal qilish cheklovlarini yengib o'tish va jurnalistlarni hamkorlikning yangi usullari va yangi texnologik vositalar bilan tajriba o'tkazishga undash uchun biz jurnalistikaning texnologiya bilan bog'liq yangi amaliyotlarini hujjatlashtirish va tasniflashni boshladik, ularni uchta asosiy guruhga ajratdik. funksiyalari: (1) tegishli faktlar/hodisalar kuzatilishi va kerakli odamlarga to'g'ri savollar bera olishi; (2) turli kontekstlarda kuzatuvlar va javoblarni tushunish - axborot, axloqiy, tarixiy va boshqalar; (3) tinglovchilar uchun yaxshi ishlaydigan ushbu topilmalarning tushuntirishi. Global tarmoq jamiyatida ushbu uchta funksiyani (1) ma'lumotlarni yig'ish, (2) ma'lumotlarni sharhlash va (3) ma'lumotlar haqida aytib berish sifatida tavsiflash mumkin. Agar jurnalistika jarayon sifatida faktlarni kuzatish va savollar berish, javoblarni tushunish va olingan ma'noni boshqa odamlarga etkazishdan iborat bo'lsa, ushbu funksiyalarning kamida bir qismini bajaradigan har qanday odamni jurnalist deb ayta olamizmi? Yoki jurnalist bu barcha vazifalarni belgilangan ketma-ketlikda yaxshi bajarishni biladigan odammi? Bizning fikrimizcha, zamonaviy texnologik va kommunikatsiya sharoitida ushbu uchta vazifa-funksiyani bajarishning har qanday ishtirokchisi ma'lum darajada «jurnalist» hisoblanadi, lekin u odatda bu ishni individual ravishda bajarmaydi. Ma'lumotlar okeani kengayib, tahlil qilinadigan va muhokama qilinadigan ma'lumotlar murakkablashib borar ekan, professional jurnalistlar funksiyaning har bir bosqichi adekvat ishlashi uchun turli professional va fuqarolik jurnalistlari bilan hamkorlik qilishlari kerak. Ixtisoslashuv va hamkorlik kelajakda yuqori sifatli jurnalistika mahsulotini yaratishning asosiy elementlari bo'ladi. Bu bizni jurnalistikaning kengroq ta'rifiga olib keladi, bunda 21-asrda mazmunli axborot yaratish jarayoni bilan bog'liq turli xil yangi amaliyotlarni hisobga olish kerak. Ushbu yondashuv doirasida jurnalistika nafaqat yangiliklarni (kun yoki hafta, shahar

yoki mamlakat) taqdim etish, balki dunyoda sodir bo'lgan yoki sodir bo'layotgan voqealar haqida mazmunli hikoyalar aytib berish, uni kontekstda tushunish, voqealar va ma'lumotlarni boshqa odamlarga tushuntirish, va ularning barchasini iste'molchiga jurnalist ishidan foydalanish imkonini beradigan shaklga ko'chirish (saqlash, baham ko'rish, o'z axborot ishlariga kiritish va hokazo). 21-asrning yaxshi jurnalisti matn, audio, vizual vositalardan foydalangan holda atrofidagi real dunyo haqida faktik hikoyalarni aytib beradi va uning hikoyalari odamlar uchun oson munosabatda bo'lishi uchun [ularning kontentga munosabatini aniqlash], ularni baham ko'rish va osonlik bilan bo'lishish uchun yaratilgan. ularni boshqa yo'llar bilan ishlatish. Biz qanday jamiyatda yashayotganimizni anglash uchun jurnalistika va jurnalistning professional sifatida hayotimiz va munosabatimizdagi, dunyoqarashimizdagi, shaxs hayoti makonidagi o'rni to'g'risida savolga javob berish juda zarur. Bu jarayon sodda va noaniq emas, chunki jamiyatdagi zamonaviy inson asta-sekin o'zining eksklyuzivligini, o'ziga xosligini yo'qotadi, u ommaviy iste'mol jamiyatining bir qismiga aylanadi va siyosatda u qaror qabul qiluvchilar tomonidan tobora kamroq hisobga olinmoqda.

Albatta, jurnalistika haqiqatga tayanishi shart. Jurnalistik material uchun faktni tanlash jurnalistning ushbu fakt bo'yicha o'z fikrini bildirish uchun birinchi qadamidir. Ammo, boshqa tomondan, bugungi kunda jurnalistik bo'lmagan manbalardan ham xuddi shu faktni tanlashi mumkin bo'lgan auditoriya endi haqiqatni qayta hikoya qiladigan jurnalistga qiziqmaydi. Bundan tashqari, rus an'analari hisobga olish kerak, bu nafaqat faktning shaxssiz aloqasini, balki unga nisbatan ma'lum munosabatni yetkazishni, ushbu faktga ma'lum baho berishni ham nazarda tutadi. Shu sababli, faktlar dengizida jurnalist ruhiga mos keladigan, uning jurnalistik materialiga asos bo'ladigan to'g'ri faktni topishga imkon beradigan ba'zi mexanizmlar bo'lishi kerak. Ushbu faktni izlash jarayonida jurnalist qanday mezonlarga, qanday ko'rsatmalarga ega bo'lishi kerak? Mening fikrimcha, bu professionallik va odob-axloq. Jurnalistikada bu ikki narsani ajratish mumkin emas, chunki jurnalist bitta odam uchun emas, balki juda katta auditoriya uchun ishlaydi. Jurnalist jurnalist nafaqat faktlar va ular haqidagi mulohazalarni etkazishi, balki ushbu xabarlarining mumkin bo'lgan ijtimoiy ta'sirini ham tushunishi zarurligini hisobga olib, jurnalistika ancha murakkab kasb bo'lib tuyuladi. Menimcha, bugungi kunda jurnalistika haqida gapirish dolzarbdir ijtimoiy ish aynan jurnalistlar, avvalambor, jamiyatni xabardor qilish, ijtimoiy ta'sirga erishish uchun ishlashlari sababli. Shunday qilib, jurnalistika faktlarni jamoatchilikka etkazishda ushbu faktlar keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan ijtimoiy oqibatlarining eng keng doirasini

tushunishi kerak. Bugungi kunda aksariyat amaliyotchilarga ayon bo'lishi kerakki, ommaviy axborot vositalari va jurnalist faoliyati ta'siriga oid nazariy tushunchalarni bilmasdan, jurnalistning ishi mumkin emas.

XULOSA

Jurnalistning javobgarligi haqida gapirganda, ommaviy axborot vositalaridagi mas'uliyat turli xil "mas'uliyat" ga ajralishini unutmasligimiz kerak: masalan, egasi oldidagi javobgarlik va jamiyat oldidagi javobgarlik to'g'ridan-to'g'ri to'qnashishi mumkin. Jurnalist o'z auditoriyasini, uni o'qigan, tinglayotgan odamlarni mavhum ravishda ifodalaydi va u ular uchun javobgardir, lekin ko'pincha unga ish haqi to'laydigan shaxs uning uchun muhimroqdir. Ushbu javobgarlik shakllaridan tashqari, boshqalarni ham nomlash mumkin. Ularning mavjudligi tabiiy savol tug'diradi: jurnalistning ko'p o'lchovli, ko'p darajadagi javobgarligini material uchun mavzuni o'ziga xos tanlashi bilan, muayyan mavzularga shaxsiy qiziqishi bilan qanday bog'lash kerak? OAV mas'uliyati masalasi bevosita jurnalistning axloqiy tanlovi bilan, shuningdek jamiyatda axloqiy qadriyatlar, cheklovlar va ideallarning mavjudligi bilan bevosita bog'liqdir. So'nggi o'n yillikda jurnalistikaning inson hayotidagi o'rnini tabiiy ravishda bir necha bor oshdi.

REFERENCES

1. Journalists are under stress. What's the solution? Naseem S. Miller. May 28, 2021. URL: journalistsresource.org/home/journalism-stress-solutions/
2. Ibrohimov, A. A. O., Koryogdiyev, B. U. O., & Tojiboyev, S. Z. (2022). KORPORATIV NIQOBLARNI OLIB TASHLASH KONSEPSIYASI VA UNI O'ZBEKISTON KORPORATIV HUQUQIDA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 1068-1082.
3. Yigitaliyev, O. H. O. G. L. (2022). AXBOROTNI MUHOFAZA QILISH TUSHUNCHASI, UNING KO'RINISHLARI VA BELGILARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 211-219.
4. Yandex.ru
5. www.proforienter.uz